

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БУРЛЯЙ АЛІНА ПАВЛІВНА

УДК 631.115.1:631.15

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ САДІВНИЦЬКИХ
ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ**

Спеціальність 08.06.01 – економіка, організація
і управління підприємствами

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті садівництва УААН.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор,
заслужений економіст України

Шестопад Олександр Миколайович,

Інститут садівництва УААН,

головний науковий співробітник відділу методології
досліджень та інтелектуальної власності

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор

Романова Лідія Василівна,

Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок
України,

професор кафедри маркетингу

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

Шумейко Анатолій Іванович,

Національний науковий центр

„Інститут аграрної економіки” УААН,

провідний науковий співробітник відділу ціноутворення та
кон’юнктури ринку

Провідна установа:

Національний аграрний університет Кабінету Міністрів
України,

кафедра організації агробізнесу, м.Київ.

Захист відбудеться „_22_” вересня 2006 р. о _14_ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради К 26.063.01 у Європейському університеті за адресою: 03115, м. Київ, бульв. Академіка
Вернадського, 16-в.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Європейського університету за адресою:
03115, м. Київ, бульв. Академіка Вернадського, 16-в.

Автореферат розісланий „_18_” серпня 2006 р.

**Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук**

О.П. Луцій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дослідження комплексу питань економіки та організації промислового садівництва і формування ринку плодів, ягід і продуктів їх промислової переробки нині в Україні набуває винятково важливого значення. Це зумовлено тим, що внаслідок низки об'єктивних і суб'єктивних чинників у розвитку галузі переважають негативні тенденції.

Актуальність теми. В останні роки внаслідок ринкової трансформації аграрного сектора в ньому активно розвивається різноукладність. Серед нових організаційних структур у промисловому садівництві передбачався активний розвиток фермерських господарств. Проте кількість таких підприємств в останні роки майже не збільшилася і стабілізувалася на рівні 43 тисячі господарств. У їх складі невеликою є частка садівницьких фермерських господарств. Тому винятково назрілою є потреба дослідження комплексу питань організації даних підприємств.

Формування нових організаційних структур у будь-якій галузі сільського господарства пов'язано з потребою ретельного осмислення організаційно-економічних засад таких структур. Особливо важливими є такі передумови щодо галузей, виробнича діяльність яких цілком залежить від процесів створення (відтворення) та продуктивного використання багаторічних насаджень.

В умовах глобалізації світової економіки, можливого вступу України в СОТ на перший план виступає проблема виробництва конкурентоспроможної садівницької продукції за якістю та собівартістю. Вирішення її передусім лежить у площині найповнішого використання наявного природно-економічного потенціалу для високоефективного виробництва плодів і ягід. Області Правобережного Лісостепу (Вінницька, Київська та Черкаська) характеризуються сприятливими природно-економічними умовами для успішного розвитку промислового садівництва. Наведене вище свідчить про обґрунтованість вибору теми досліджень, її актуальність і структурну побудову дисертаційної роботи.

Проблемні аспекти розвитку фермерських господарств, зокрема формування їх організаційних структур та ефективності функціонування висвітлено в працях відомих вчених-економістів: В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, П.І. Гайдуцького, В.В. Зіновчука, В.В. Липчука, М.Й. Маліка, П.М. Макаренка, В.Я. Месель-Веселяка, Л.В. Романової, П.Т. Саблука, М.М. Федорова, І.І. Червена, В.В. Юрчишина та інших. Комплекс цих питань стосовно галузі садівництва висвітлено в працях О.М. Шестопаля, О.Ю. Єрмакова, Т.А. Маркіної, В.А. Рульєва, А.І. Шумейка.

Проте публікації минулих років стосуються здебільшого розвитку фермерських господарств загалом в Україні без достатнього врахування зональних особливостей функціонування садівницьких ферм.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертаційна робота

виконувалась як складова наукових досліджень лабораторії економіки Інституту садівництва УААН на період 1996 – 2000 рр. “Вивчення формування і функціонування внутрішнього ринку плодів та обґрунтування експортного потенціалу садівництва України” (номер державної реєстрації 0196U018182) та на період 2001 – 2005 рр. “Розробити організаційно-економічні механізми формування ринку садівницької продукції та ефективного ведення промислового садівництва” (номер державної реєстрації 0101U007539).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні організаційно-економічних основ формування садівницьких фермерських господарств та основних напрямів підвищення економічної ефективності їх функціонування.

Постановка мети дослідження обумовила вирішення таких завдань:

- узагальнити суть поняття „організація” та особливості створення і функціонування садівницьких фермерських господарств;
- обґрунтувати методичні підходи до визначення економічної ефективності функціонування садівницьких ферм;
- проаналізувати стан і тенденції розвитку садівницьких фермерських господарств та джерела їх інвестування;
- оцінити сучасний рівень природно-економічного потенціалу для розвитку садівництва в областях Правобережного Лісостепу;
- опрацювати пропозиції щодо організації ринків збуту садівницької продукції;
- розробити породно-сортovu структуру насаджень фермерських господарств залежно від напрямку цільового призначення продукції;
- виділити основні напрями агропромислової інтеграції садівницьких фермерських господарств;
- розробити модель організації садівницького фермерського господарства;
- визначити шляхи удосконалення державного протекціонізму розвитку садівницьких фермерських господарств в Україні.

Об’єктом дослідження є процеси організації та ефективного функціонування садівницьких фермерських господарств в областях Правобережного Лісостепу України.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів організації та підвищення ефективності функціонування садівницьких фермерських господарств.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою досліджень є сучасна економічна теорія, системний підхід до вивчення економіко-організаційних аспектів розвитку промислового садівництва та фермерських господарств регіону, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань економіки та організації функціонування промислового садівництва, зокрема фермерських господарств, чинні законодавчі та нормативні акти з питань аграрного сектора.

У процесі дослідження використовували такі методи: історичний – для встановлення

тенденцій розвитку фермерських господарств в Україні; дедуктивний, індуктивний і узагальнення – при дослідженні теоретичних аспектів розвитку та функціонування садівницьких підприємств в областях Правобережного Лісостепу; анкетування, порівняння, групування, графічний – при дослідженні сучасного стану розвитку садівницьких фермерських господарств; розрахунково-конструктивний – при прогнозних розрахунках і обґрунтуванні напрямів розвитку промислового садівництва та садівницьких ферм; діалектичний, абстрактно-логічний – щодо теоретичних і методологічних узагальнень, формулювання висновків.

Інформаційною базою дослідження стали закони України з питань аграрного сектора, укази Президента України, постанови уряду, матеріали Державного комітету статистики України та управлінь статистики областей Правобережного Лісостепу, матеріали первинного обліку та річні звіти садівницьких господарств, результати соціологічних опитувань (індивідуального анкетування ферм і особистих селянських господарств), методичні розробки Інституту садівництва УААН та ННЦ „Інститут аграрної економіки” УААН тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних основ формування і ефективного функціонування садівницьких фермерських господарств.

Вперше:

- розроблено модель організації садівницького фермерського господарства для зони Правобережного Лісостепу та запропоновано складові брендингу його продукції;
- обґрунтовано перспективні канали збуту садівницької продукції фермерськими господарствами.

Удосконалено:

- класифікацію садівницьких фермерських господарств за напрямками їх виробничої спеціалізації;
- систему показників економічної ефективності виробничої діяльності садівницьких фермерських господарств, основними серед яких виділено норма прибутку (з урахуванням вартості землі), прибуток у розрахунку на 1 га плодоносних насаджень і рівень рентабельності виробництва плодів та ягід, окупність інвестицій у створення насаджень з урахуванням грошового потоку.

Дістало подальший розвиток:

- теоретична суть та особливості організації садівницьких фермерських господарств у підзоні Правобережного Лісостепу;
- пропозиції щодо джерел інвестицій на створення багаторічних насаджень і формування виробничої та ринкової інфраструктури в садівницьких фермах;
- форми агропромислової інтеграції з урахуванням моделі „зацікавлених сторін”;

– шляхи удосконалення державного протекціонізму розвитку садівницьких фермерських господарств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні породно-сортової структури насаджень у фермерських господарствах залежно від їх виробничої спеціалізації (довідки фермерських господарств Стецюри М.П. Немирівського району Вінницької області та „Мрія” Звенигородського району Черкаської області), у розробці складових брендингу продукції садівництва (довідка фермерського господарства „Мрія”), у визначенні місткості ринку плодоягідної продукції як складової Програми розвитку садівництва, виноградарства і виноробної промисловості в господарствах Вінницької області на період до 2010 року (довідка від 31 травня 2005 р. № 3-1/9089), а також в обґрунтуванні найефективніших ринків збуту садівницької продукції фермерськими господарствами (довідка Асоціації виробників плодово-ягідної продукції „Сади Черкащини”).

Матеріали досліджень знайшли практичне застосування в навчальному процесі Уманського державного аграрного університету при викладанні дисциплін „Економіка підприємства”, „Організація фермерських господарств”, „Організація виробництва в аграрних формуваннях”, „Підприємництво” (довідка № 66 від 20.02.2006 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною роботою автора. Наукові положення дисертаційної роботи розроблені автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті положення, які є результатом особистих досліджень здобувача (номера 1 та 4 за списком робіт у авторефераті) і включають наступне: на основі аналізу галузі садівництва основним напрямом подальшого його розвитку є потреба в інвестиціях та виокремлено місце особистих господарств населення України у виробництві сільськогосподарської продукції.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення дисертації доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема у Дніпропетровському державному фінансово-економічному інституті „Проблеми активізації регіональної інвестиційної політики в сучасних умовах” (Дніпропетровськ, 2000 р.), у Харківському державному аграрному університеті ім. В.В. Докучаєва “Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання” (Харків, 2001р.), у Луганському державному аграрному університеті “Механізм господарювання і проблеми економічного росту в агропромисловому комплексі України (Луганськ, 2002 р.), у Миколаївському державному аграрному університеті „Соціально-економічні проблеми села в пореформений період” (Миколаїв, 2004 р.), на Всеукраїнській конференції молодих учених економістів-аграрників в Інституті аграрної економіки УААН “Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК” (Київ, 2001 р.), на вчених радах і засіданнях методичної комісії та лабораторії економіки Інституту садівництва УААН (Київ, 2001 – 2005 pp.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць загальним обсягом 5,42 друк. аркуша, в тому числі 9 робіт у фахових економічних виданнях (обсягом 3,79 друк. аркуша).

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертація викладена на 191 сторінці основного тексту. Складається зі вступу, трьох розділів, висновків, містить 44 таблиці, 24 рисунки і 16 додатків. Список використаних джерел включає 215 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено суть проблеми, мета та завдання досліджень, наведено наукову новизну дисертації, теоретичну та практичну цінність положень і висновків, апробованість одержаних результатів.

У першому розділі „**Теоретичні основи організації та ефективності функціонування садівницьких фермерських господарств**” розкрито суть поняття „організація” та особливості створення садівницьких фермерських господарств, розкрито організаційно-економічні аспекти формування фермерських господарств в Україні, теоретично узагальнено та розкрито особливості методики визначення економічної ефективності виробничої діяльності цих організаційних структур, обґрунтовано методичні підходи до виконання теми досліджень.

На основі системного аналізу публікацій провідних зарубіжних і вітчизняних учених встановлено: організація виробництва в сільському господарстві – це комплекс заходів, спрямованих на внутрішнє влаштування того чи іншого аграрного підприємства, тобто встановлення оптимальної пропорційності між всіма його складовими (праця, основні засоби виробництва) та високоефективне їх використання.

У результаті багаторічного досвіду розвинутих країн на засадах ринкової економіки виділено ряд організаційних форм аграрного сектора з урахуванням всебічної сприйнятливості їх до використання новітніх досягнень науково-технічного прогресу. Найпоширенішою організаційною структурою у сільському господарстві багатьох країн світу є родинна ферма. В такому підприємницькому суб’єкті чітко пов’язуються родинні інтереси в задоволенні матеріальних, соціальних і духовних потреб кожного її члена, що сприяє найповнішому використанню наявного природно-економічного потенціалу для виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції.

Важливо відзначити, що в кінцевому підсумку все це дає можливість повсякчасної оптимізації використання доходу ферми на споживання та нагромадження. Зауважимо, що в інших організаційних структурах сільського господарства ця проблема є надто складною для позитивного вирішення.

Дослідження переконливо свідчать про уповільнений розвиток фермерства в кінці 90-х років минулого століття через мізерну державну підтримку такої формації. Лише в зв’язку з

приватизацією землі (2000 – 2002 рр.) та внаслідок реорганізації сільськогосподарських підприємств активізувався розвиток фермерства. Кількість фермерських господарств збільшилася з 35,9 тисяч у 2000 р. до 43 тисяч в 2002 р., або на 20%, а площі сільськогосподарських угідь у їх власності, користуванні та оренді – в 2,4 рази і досягли майже 3 млн. га.

Автором встановлено, що за умов, коли більшість фермерських господарств в Україні є відносно малоземельними (у 76,2% їх загальної кількості площа не перевищує 50 га), доцільніше в них виробляти трудомістку продукцію, що забезпечуватиме високий прибуток з одиниці земельної площі. Це є вагомим аргументом поглиблення спеціалізації фермерських господарств на виробництві плодів і ягід.

Проте не можна не відзначити надто незначну частку фермерських господарств у загальному виробництві садівницької продукції (0,3 – 0,5%). В областях Правобережного Лісостепу, за даними анкетного опитування, є всього 41 фермерське господарство, які спеціалізуються на виробництві плодів і ягід. Основною причиною цього є вкрай незадовільне фінансове забезпечення таких господарств. Ця позиція посилюється тим, що влаштування садівницької ферми потребує великого стартового капіталу на створення багаторічних насаджень і необхідної виробничої інфраструктури. Серед низки інших причин, що стримують розвиток садівницьких ферм, варто відзначити недостатнє опрацювання комплексу організаційно-економічних питань їх влаштування та виробничої діяльності.

Під фермерським садівницьким господарством, або садівницькою фермою, передбачаємо передусім влаштування відповідної організаційної структури на родинній основі з використанням власної та орендованої землі для товарного виробництва плодів, ягід і садивного матеріалу.

Порядок створення ферм і виділення площі сільськогосподарських угідь для них визначено чинним законодавством. Поряд з цим особливості їх формування значною мірою залежать від конкретних природно-економічних умов, а також від виробничої спрямованості продукції. На основі узагальнення опублікованих праць, всебічної оцінки сучасного стану розвитку садівництва в країні та в регіоні досліджень зокрема, передбачення тенденцій розвитку галузі виділяємо такі основні шляхи створення фермерських садівницьких господарств:

- 1) поступова трансформація особистих господарств населення в садівницькі ферми через розширення землеволодіння і поступове збільшення обсягів товарного виробництва плодів і ягід;
- 2) оренда родинною плодівих і ягідних насаджень у сільськогосподарських підприємствах із організацією їх планомірного відтворення;
- 3) на основі приватизації багаторічних насаджень (паювання, акціонування);
- 4) на спеціально виділених для цього землях;
- 5) у складі аграрних підрозділів на орендованих сільськогосподарських угіддях промисловими підприємствами та фінансово-банківськими структурами.

Одним із найважливіших аргументів доцільності створення садівницьких фермерських господарств та їх виробничого функціонування є визначення ефективності таких організаційних структур. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва визначається здебільшого співставленням одержаного ефекту до виробничих витрат чи до всього капіталу, задіяного у виробництві.

Узагальнення опублікованих праць з методики визначення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, в т.ч. виробництва садівницької продукції, і власні дослідження автора дають підстави виділити такі основні показники економічної ефективності садівницького фермерського господарства: рівень рентабельності виробництва продукції, норма прибутку та розмір прибутку на одиницю земельної площі (площі плодоносних насаджень), окупність інвестицій у створення насаджень з врахуванням грошового потоку (сума прибутку та амортизаційних відрахувань).

Відзначимо, що чинна статистична звітність є недостатньою для дослідження економічної ефективності садівницьких фермерських господарств, що вимагає опрацювання спеціальних методичних підходів для одержання статистичної інформації відповідно до мети дисертаційного дослідження.

У другому розділі **„Оцінка сучасного стану розвитку садівницьких фермерських господарств в областях Правобережного Лісостепу України”** на основі ретроспективного аналізу та оцінки сучасного стану визначені тенденції розвитку садівницьких фермерських господарств, встановлено зональне розміщення садівницьких ферм та здійснено їх типізацію за виробничою спеціалізацією, обґрунтовано джерела інвестицій на створення основного капіталу, визначено економічну ефективність виробничої діяльності садівницьких фермерських господарств в областях регіону.

Підзона Правобережного Лісостепу потенціально належить до найрозвинутіших з огляду на вимоги промислового садівництва. Проте, незважаючи на це в останні роки тут переважають явно негативні тенденції.

Розрахунки автора свідчать: за період 1986 – 2005 рр. площі плодоносних насаджень у регіоні щорічно зменшувалися на 2,6 тис. га (лінійне рівняння має вигляд: $y = 44,0 - 2,6x$), урожайність насаджень збільшувалася на 1,5 ц з 1 га ($y = 19,4 + 1,5x$), а обсяг виробництва плодів і ягід у всіх категоріях господарств зменшувався на 18 тис. тонн ($y = 367,5 - 18x$) (рис. 1). Визначальним чинником зниження виробництва плодів і ягід у регіоні є стрімке зменшення площ плодоносних насаджень.

Однією з характерних особливостей промислового садівництва є та, що стабільне виробництво продукції досягається за умов постійного дотримання оптимальної вікової структури насаджень. За чинних нормативів частка молодих (неплодоносних) плодівих насаджень у загальній

їх площі повинна бути в межах 20 – 25%. Результати проведеного автором дослідження показують, що у 2004 році частка молодих насаджень у загальній їх площі у регіоні в усіх категоріях господарств становила 11,2%, що свідчить про відсутність простого відтворення насаджень та може призвести до повної ліквідації промислових насаджень у регіоні Правобережного Лісостепу за 10 - 15 років.

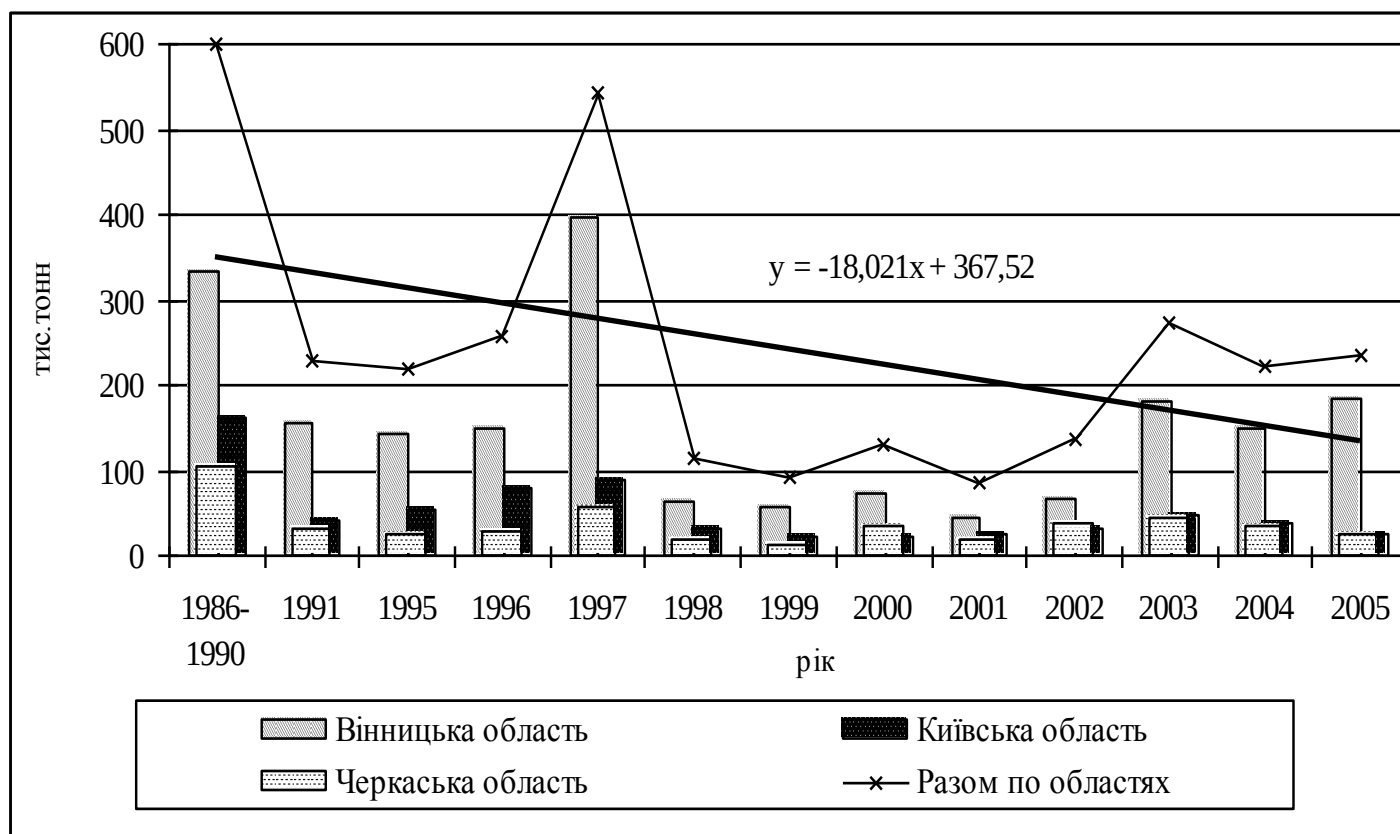

Рис. 1. Динаміка валових зборів плодів і ягід в областях підзони Правобережного Лісостепу (всі категорії господарств)

В областях підзони досліджень садівницькі фермерські господарства займають невелику частку у виробництві садівницької продукції, а основними виробниками залишаються особисті селянські господарства. Такі господарства не належать до перспективних, оскільки у них виробництво продукції здійснюється на екстенсивній основі та пов'язане зі значними затратами переважно ручної праці. Тому одним з перспективних напрямів розвитку багатьох з них є поступова трансформація у садівницькі ферми.

При виборі виробничої спеціалізації фермерських садівницьких господарств необхідно найповніше враховувати комплекс природних і економічних чинників (трудові ресурси, розміщення і місткість ринків збуту, потужність плодопереробних підприємств тощо). З урахуванням цих вимог здійснена типізація садівницьких фермерських господарств. За напрямками цільового призначення продукції господарства класифікуємо на такі, що знаходяться в зоні великих міст і промислових центрів, розміщені в сировинній зоні плодопереробних заводів та з

комбінованим використанням продукції.

За даними Державного комітету статистики України, виробництво плодів і ягід у садівницьких фермерських господарствах є збитковим. Водночас наші дослідження свідчать, що виробництво цієї продукції в більшості ферм є високоприбутковим (табл. 1).

Нині в областях Правобережного Лісостепу середня площа сільськогосподарських угідь садівницької ферми становить 49,3 га, у тому числі 4,8 га багаторічних насаджень. Пересічно у складі господарства 2,9 працюючих членів родини та 2 найманих працівника. Основна причина такого стану – фінансова незабезпеченість створення насаджень і формування належної виробничої інфраструктури, оскільки майже єдиним джерелом фінансування інвестицій в сучасних умовах є внутрішньогосподарські нагромадження (51% опитаних фермерів), а кредити банків (10% опитаних), державна підтримка розвитку садівництва та фермерських господарств, іноземні інвестиції поки що не відіграють належного значення.

Таблиця 1

Економічна ефективність виробництва плодів і ягід
у господарствах Черкаської області

Показник	Сільськогосподарські підприємства		Фермерське господарство „Яблуневий сад”	
	2001 –2002 рр.	2003 –2004 рр.	2001 –2002 рр.	2003 –2004 рр.
Площа плодоносних плодоягідних насаджень, га	8582,0	3667,0	2,0	2,5
Урожайність, ц з 1 га	1,4	7,1	415,0	450,0
Валовий збір, ц	11855	26055	830	1100
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	507,8	418,1	132,5	149,8
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	305,7	416,0	290,5	375,0
Прибуток (збиток), тис. грн.	-202,1	-2,1	158,0	225,2
Прямі затрати праці на виробництво 1 ц плодів і ягід, люд.-год.	23,5	13,2	3,2	3,9
Прибуток (збиток) на 1 га плодоносних насаджень, грн.	-23,5	-0,6	79000,0	90080,0
Рівень рентабельності (збитковості), %	-39,8	-0,1	119,2	150,3

Садівницькі фермерські господарства підзони надають перевагу вирощуванню зерняткових культур, на які припадає 73,2% площі багаторічних насаджень, на частку кісточкових припадає 17%, а ягідників – 9,8%. За областями це співвідношення значно різниться. Так, у фермерських господарствах Вінницької області на зерняткові культури припадає 87,1% площ усіх насаджень, у

Черкаській області, кісточкові культури займають 25,7%, а у Київській області порівняно велику питому вагу мають ягідники – 18%. Така породна структура плодоягідних насаджень у фермерських господарствах цих областей пов'язана передусім з особливостями природно-економічних умов виробництва та збуту продукції.

У третьому розділі **“Напрями підвищення ефективності функціонування садівницьких фермерських господарств”** визначено природно-економічний потенціал регіону для розвитку промислового садівництва, обґрунтовано пропозиції щодо формування ринків збуту садівницької продукції, раціонального породно-сортового складу насаджень залежно від виробничої спеціалізації. Також опрацьовано модель типового садівницького фермерського господарства, виділено основні напрями агропромислової інтеграції садівницьких ферм, визначено напрямки удосконалення державного протекціонізму розвитку таких господарств.

Орієнтиром у перспективному розвитку вітчизняного ринку садівницької продукції є підвищення її конкурентоспроможності, максимальне забезпечення платоспроможного попиту населення та активне розширення зовнішньої торгівлі. Проте за останнє десятиріччя в досліджуваному регіоні виробництво плодів і ягід на одну людину щорічно скорочувалося на 0,8 кг, а споживання однією людиною – відповідно на 1,8 кг. Навіть у рік з найвищим обсягом виробництва плодоягідної продукції (1990) споживання її становило лише 78% нормативного рівня.

Результати роботи кращих фермерських господарств у досліджуваних областях переконливо свідчать про наявний природно-економічний потенціал для успішного розвитку промислового садівництва. Розвиток садівництва в областях Правобережного Лісостепу на перспективу базується передусім на внутрішніх потребах у плодах і ягодах, зумовлених наявністю великої кількості міського населення і потужностей плодопереробних підприємств та значному експортному потенціалі галузі. За нашими розрахунками, потреба в плодах і ягодах в областях підзони на 2010 рік складає 1408 тис. т, у т.ч. на споживання населення – 233 тис. т, 1090 тис. т – на переробку та для реалізації на зовнішніх ринках – 75 тис. т (табл. 2).

Таблиця 2

Потреба в плодах і ягодах в областях підзони
Правобережного Лісостепу на 2010 рік, тис. т

Область	Складові потреби			Загальна потреба в плодах і ягодах
	Споживання населенням	Плодопереробні підприємства	Експорт	
Вінницька	45,2	475,0	60,0	580,2
Київська	152,6	235,6	13,7	401,9
Черкаська	35,3	378,9	11,3	425,5

Всього	233,1	1089,5	75,0	1407,6
--------	-------	--------	------	--------

Активізації становлення садівницьких ферм сприятиме розвиток перспективних каналів реалізації плодів, ягід та продуктів їх промислової переробки, зокрема таких, як: розширення мережі фірмової торгівлі (магазини, ларьки, палатки, продовольчі ярмарки, торгові доми, міські ринки); відновлення оптової торгівлі на нових ринкових засадах; будівництво супермаркетів; проведення аукціонів; створення збутових кооперативів; організація служби маркетингу на великих підприємствах або ж на кооперативних засадах; поширення дорадчих (консалтингових) фірм.

Подальший розвиток фермерства у садівництві значною мірою залежить від удосконалення форм агропромислової інтеграції. Це поєднання в єдиному технологічному циклі сфер виробництва, товарної обробки, зберігання, промислової переробки та реалізації плодів і ягід як на макро-, так і на мікрорівнях. Перспективними формами агропромислової інтеграції в галузі садівництва стосовно садівницьких фермерських господарств є створення власних переробних потужностей, плодосховищ (холодильників) у фермерських господарствах, переробних потужностей фермерськими господарствами на основі кооперації, плодосховищ (холодильників) фермерськими господарствами на основі кооперації, цеху товарної обробки плодів у фермерському господарстві, форм реалізації кінцевого продукту, інтеграція з наявними плодопереробними підприємствами. Нами встановлено, що в сучасних умовах при встановленні взаємозв'язків фермера з факторами зовнішнього середовища найбільш раціональним є застосування моделі „зацікавлених сторін”, яка використовується при функціонуванні спільного австрійсько-українського підприємства „Поділля – ОБСТ” (рис. 2).

Рис. 2. Модель „зацікавлених сторін” на прикладі СП „Поділля -ОБСТ” Вінницької області

У садівництві одним з найважливіших складових ефективної організаційної структури виробництва продукції є формування породно-сортового складу промислових насаджень. Для садівницьких фермерських господарств областей Правобережного Лісостепу залежно від цільового призначення садівницької продукції рекомендується така структура багаторічних насаджень: для господарств приміської зони: зерняткові – 61,5%, кісточкові – 25,7, горіхоплідні – 6,5 та ягідники – 6,3%; для господарств сировинної зони: зерняткові – 33,3%, кісточкові – 34,5, ягідники – 32,2%; для господарств з комбінованим використанням продукції: зерняткові – 53,6%, кісточкові – 24,4, ягідники – 19,5, горіхоплідні – 2,5%.

На основі проведених досліджень нами розроблена модель організації фермерського садівницького господарства зони Правобережного Лісостепу, яка може слугувати базою для формування конкретних господарств (табл. 3).

Таблиця 3

Розрахунок окупності інвестицій на створення типового садівницького фермерського господарства підзони Правобережного Лісостепу України

Показник	Одиниця виміру	Яблуня	Смородина	Суниця	Разом
Площа плодоягідних насаджень:					
– плодоносні насадження	га	9,0	3,9	3,3	16,2
– молоді насадження	га	3,0	1,6	1,1	5,7
– вільна садооборотна площа	га	1,2	0,6	0,9	2,7
– всього	га	13,2	6,1	5,3	24,6
Капітальні вкладення (інвестиції) у створення насаджень	тис. грн.	270	138	88	497
Вартість основних засобів	тис. грн.	476	218	175	868
Обсяг інвестицій	тис. грн.	746	356	263	1365
Тривалість створення насаджень	років	5	3	1	х
Тривалість продуктивного використання насаджень	років	15	7	3	х
Урожайність	т/га	18,60	11,33	18,33	х
Виробничі витрати на 1 га	тис. грн.	20,0	19,5	28,8	х
Виробничі витрати на всю площу	тис. грн.	281,4	75,8	95,0	27,9
Собівартість 1 т реалізованої продукції	тис. грн.	1,78	1,72	1,57	х
Ціна 1 т реалізованої продукції	тис. грн.	2,70	3,00	4,00	х

Прибуток з 1 га насаджень	тис. грн.	15,9	14,6	44,5	х
Прибуток, всього	тис. грн.	143,2	56,8	147,0	347,0
Сума амортизаційних відрахувань	тис. грн.	18,1	19,8	29,4	67,3
Грошовий потік на всю площу	тис. грн.	161,3	76,6	176,4	414,3
Рівень рентабельності виробництва плодів і ягід	%	50,9	74,8	154,6	х
Коефіцієнт економічної ефективності інвестицій		0,216	0,215	0,672	0,304
Строк окупності інвестицій	роки	4,6	4,7	1,5	3,3

При обґрунтуванні оптимального розміру родинного садівницького фермерського господарства слід враховувати його організацію, яка базується на використанні трудового потенціалу сім'ї та нормативу навантаження площ плодових і ягідних культур на одного працюючого. За даними анкетного опитування фермерів встановлено, що в досліджуваних областях регіону на одне господарство припадає пересічно 3 працівники, що і взято за основу розрахунків параметрів моделі садівницької ферми.

За нашими розрахунками, потреба інвестицій на створення типового садівницького фермерського господарства становить 1,4 млн. грн., зокрема на 1 га насаджень – 84,2 тис. грн. Найшвидше окупляться капітальні вкладення на створення насаджень суниці (1,5 року), що дозволить знизити строк окупності інвестицій на створення садівницької ферми в цілому до 3 років 4 місяців.

В умовах всезростаючої конкурентної боротьби на ринку садівницької продукції надзвичайно важливо створювати її бренд для фермерських господарств. На основі проведених досліджень пропонуємо при створенні бренду враховувати національну ментальність українського народу. Вважаємо, що основними перевагами виробленої продукції українським фермером є вікові традиції в споживанні садівницької продукції, сформована адаптованість людського організму щодо споживання плодів і ягід місцевого виробництва, обмежене застосування засобів захисту рослин від шкідників і хвороб, вища якість продукції порівняно з закордонними аналогами, відсутність потреби у консервантах (нетривале транспортування). Наведені ознаки мають стати основою створення бренду садівницької продукції, виробленої фермерським господарством. Тому запропоновану модель садівницького фермерського господарства пропонуємо доповнити брендом "Садовинка – вітаміни з українського саду".

З метою організації ефективного збуту слід широко активізувати рекламу, зокрема рекламні добавки різних виробників, спеціальні фірмові пакети і цінники, газетну рекламу, купони, різноманітні акції, ігри, виставкові стенди, презентації марки і радіопрограми. Активна

спрямованість рекламних заходів стимулюватиме збут продукції, збільшуючи обсяги реалізації від 20% до 38%.

Подальший поступ фермерства в галузі садівництва неможливий без суттєвої держаної підтримки, основними складовими якої виділяємо такі: радикальне розширення місткості внутрішнього ринку плодів, ягід і продуктів їх промислової переробки шляхом підвищення платоспроможності; поширення механізму формування амортизаційного фонду галузі садівництва на основі щорічних амортизаційних відрахувань з балансової вартості насаджень за нормами 1991 р.; збільшення обсягів державних закупівель плодів і ягід для задоволення потреби в них державних структур; збереження на даному етапі 1%-го збору від сум реалізації алкогольних напоїв і пива для розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства і введення прозорого механізму його розподілу; у зовнішньоекономічній діяльності державі слід здійснювати гнучку протекціоністську політику відносно галузі садівництва: з метою захисту вітчизняних товаровиробників плодів і ягід від експансії їх з інших країн важливо встановлювати підвищені ставки ввізного мита на завезення тієї продукції, яку успішно можна вирощувати в Україні; фінансова підтримка фермерських садівницьких господарств через надання пільгових кредитів на створення насаджень і виробничої інфраструктури з річними ставками 5 – 7% та поверненням їх через 4 – 6 років для плодкових і 3 – 4 роки для ягідних культур; фінансова підтримка садівницьких фермерських господарств з державного бюджету через Український державний фонд підтримки фермерських господарств.

ВИСНОВКИ

1. Організація виробництва в сільському господарстві – це комплекс заходів, спрямованих на внутрішнє влаштування того чи іншого аграрного підприємства, тобто встановлення оптимальної пропорційності між усіма його складовими та високоефективне їх використання. Серед нових організаційних структур важливе місце відводиться фермерським господарствам, які є найпоширенішою формою господарювання у більшості розвинених країнах світу. Під садівницьким фермерським господарством (садівницькою фермою) вбачається передусім організація товарного виробництва плодів, ягід і садивного матеріалу на основі використання робочої сили родини на власній та орендованій землі.
2. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва визначається, здебільшого, співставленням одержаного ефекту до виробничих витрат чи до всього капіталу, задіяного у виробництві. Визначено систему показників економічної ефективності виробничої діяльності садівницьких фермерських господарств, основними серед яких виділені норма прибутку (з врахуванням вартості землі), прибуток у розрахунку на 1 га плодоносних насаджень та рівень рентабельності виробництва плодів і ягід; окупність інвестицій у створення насаджень з врахуванням грошового потоку.

3. Внаслідок комплексу об'єктивних і суб'єктивних причин в останні роки у переважній більшості господарств областей Правобережного Лісостепу садівництво з високорентабельної перетворилось у низькорентабельну або ж збиткову галузь. Знижуються валові збори плодів і ягід (щорічно на 6 тис. т), їх виробництво дедалі більше зосереджується в особистих селянських господарствах (на їх частку припадає 64% загального обсягу виробництва садівничої продукції по областях), різко зменшився обсяг експорту плодів, стрімко скорочуються площі насаджень (на 2,6 тис. га щорічно), до критичного рівня знизились темпи відтворення багаторічних насаджень. Не дивлячись на незначну частку садівницьких фермерських господарств у виробництві плодово-ягідної продукції регіону, їх кількість постійно зростає, а рівень ефективності виробництва є значно вищим, порівняно з іншими організаційними структурами, що свідчить про їх конкурентоспроможність.
4. Зважаючи на високу капіталомісткість галузі садівництва, однією з найнагальніших проблем при створенні садівницької ферми є забезпечення необхідними інвестиціями. Основними джерелами фінансування інвестицій для створення садівницького фермерського господарства у найближчій перспективі будуть: внутрішньогосподарські нагромадження фермерських господарств, галузевий амортизаційний фонд, державна підтримка розвитку садівництва та фермерських господарств, залучення іноземного капіталу, кредити комерційних банків.
5. Області підзони Правобережного Лісостепу вирізняються значним природно-економічним потенціалом для розвитку промислового садівництва. Це зокрема сприятливі ґрунтово-кліматичні умови для успішного вирощування всіх плодових і ягідних культур помірного клімату, розгалужена мережа плодопереробних підприємств (потужність їх становить 633 муб), велика місткість внутрішнього ринку свіжих плодів, ягід і продуктів їх промислової переробки (233 тис. тонн). Все це є реальною передумовою для концентрації виробництва садівницької продукції в досліджуваному регіоні.
6. Прибутковість садівництва значною мірою залежить від вибору каналу реалізації. Нині основні товаропотоки плодів і ягід фермери регіону здійснюють через міський ринок та переробні підприємства. В перспективі очікуються суттєві зміни організації торгівлі: розшириться мережа фірмової торгівлі (магазини, ларьки, палатки), відновиться оптова торгівля на нових засадах, передбачається будівництво супермаркетів, створення аукціонів, збутових кооперативів, освоєння зовнішніх ринків.
7. Перспективними формами агропромислової інтеграції в галузі садівництва, зокрема з огляду на потреби садівницьких ферм, є створення власних переробних потужностей та плодосховищ (холодильників), переробних потужностей та плодосховищ (холодильників) фермерськими господарствами на основі кооперації, цехів товарної обробки плодів у фермерських господарствах. У сучасних умовах при встановленні взаємозв'язків фермера з факторами

зовнішнього середовища слід використовувати модель „зацікавлених сторін”.

8. Одним із найважливіших чинників підвищення економічної ефективності функціонування садівницьких ферм є удосконалення породно-сорткової структури насаджень залежно від цільового призначення продукції. В сучасних умовах надзвичайно важливою вимогою щодо формування породно-сортового складу насаджень у фермерському господарстві є забезпечення виробництва садівницької продукції у відповідності до умов ринку, зокрема з попитом та ціновою ситуацією. За основними напрямками використання садівницької продукції поділяються фермерські господарства на такі типи: сировинні (розміщені в зонах плодопереробних підприємств), приміські (розміщені в приміських зонах) та з комбінованим використанням продукції.
9. Вартість створення типового садівницького фермерського господарства в досліджуваному регіоні складає 1,4 млн. грн. (84 тис. грн. капітальних вкладень на 1 га), а строк окупності – 3,3 роки. Важливе значення для зростання конкурентоспроможності підприємства має створення бренду садівницької продукції фермерського господарства. Основними перевагами виробленої продукції українським фермером є вікові традиції в споживанні садівницької продукції, адаптованість людського організму щодо споживання плодів та ягід місцевого виробництва, вища якість продукції порівняно з закордонними аналогами через обмежене застосування засобів захисту рослин, відсутність консервантів. Ці характеристики повинні стати основою створення бренду садівницької продукції фермерського господарства ”Садовинка – вітаміни з українського саду”.
10. Подальший розвиток садівницьких фермерських господарств у регіоні Правобережного Лісостепу неможливий без реальної державної підтримки на основі розширення місткості внутрішнього ринку садівницької продукції та збільшення її закупівель державними структурами, поширення механізму формування амортизаційного фонду галузі, вирішення цінової, кредитної й страхової політики, податкового регулювання інноваційної діяльності, бюджетного фінансування цільових програм та здійснення протекціоністської політики у зовнішньоекономічній діяльності держави щодо галузі садівництва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Бурляй О.Л., Бурляй А.П. Поняття та проблеми становлення особистих підсобних господарств населення // Зб. наук. пр. Уманської державної аграрної академії. – 2001. – С. 299 – 307.
2. Бурляй А.П. Особливості визначення ефективності створення і виробничої діяльності селянських (фермерських) садівницьких господарств. Зб. наук. пр. Уманського державного аграрного університету – 2002. – Вип. 55. – С. 253 – 256.

3. Бурляй А.П. Типи селянських садівницьких господарств в Україні // Зб. наук. пр. Луганського державного аграрного університету “Механізм господарювання і проблеми економічного росту в агропромисловому комплексі України”/ За ред. В.Г.Ткаченко. – Луганськ: Вид-во „Елтон”, 2002. – №14 (26). – С. 198 – 203.

4. Бурляй А.П. Необхідність та обґрунтування обсягу інвестицій на створення багаторічних насаджень та інших основних засобів у селянському садівницькому господарстві // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. пр. науково-дослідного економічного інституту міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції України: – К., 2002. – Спеціальний випуск №17. – С. 14 – 21.

5. Бурляй А.П. Оцінка ефективності виробничої діяльності садівницьких фермерських господарств регіону західного Лісостепу // Економіка АПК. – 2004. – №4. – С. 79 – 87.

6. Бурляй А.П. Природно-економічний потенціал для організації промислового садівництва в регіоні західного Лісостепу // Зб. наук. праць Харківського національного аграрного університету. – №3. – 2004. – С. 52-56.

7. Бурляй А.П. Розвиток форм інтеграції виробництва плодів і ягід, їх промислової переробки, зберігання і реалізації та кооперування садівницьких ферм // Вісник аграрної науки Причорномор’я”. Спеціальний випуск 2 (26). –Т. 2. – 2004. – С. 49 – 54.

8. Бурляй А.П. Удосконалення економічного механізму взаємовідносин між фермерськими садівницькими господарствами і сферами реалізації, фінансового і матеріально-технічного забезпечення // Зб. наук. праць Уманського державного аграрного університету. – №58. – 2004. – С. 482 – 493.

9. Бурляй А.П. Проблеми планомірного відтворення плодкових насаджень в областях західного Лісостепу // Агроінком. – 2005. – №11-12. – С. 85-88.

В інших виданнях:

1. Бурляй А.П. Формування ринку плодів у Черкаській області // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми теорії і практики становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки”. – Харків, 1999. – С. 200– 202.

2. Бурляй А.П. Необхідність та проблеми інвестування садівництва Черкащини. // Проблеми активізації регіональної інвестиційної політики в сучасних умовах: Матеріали першої міжвузівської науково-практичної конференції. 17 – 18 лютого 2000 р. – Дніпропетровськ, 2000. – С. 189 – 191.

3. Бурляй А.П. Управління конкурентоспроможністю галузі садівництва // Економічні та гуманітарні проблеми розвитку суспільства у III тисячолітті: зб. наук. пр. – Рівне: „Тетіс”, 2000. – С. 384 – 386.

4. Бурляй А.П., Бурляй О.Л. Необхідність інвестування садівництва в умовах реформування аграрного сектора // Інвестиції XXI століття: регіональні аспекти : Зб. доповідей

Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Наук. світ, 2000. – С. 35-38.

5. Бурляй А.П. Розвиток садівництва Черкаської області в умовах реформування аграрного сектора // Садівництво: міжвідомчий тематичний науково-технічний збірник Інституту садівництва УААН. – К., 2000. – Випуск 51. – С. 269 – 274.

6. Бурляй А.П. Шляхи створення селянських садівницьких господарств в Україні // Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК: Кол. монографія. – К., 2001. – Ч. 2. – С. 38 – 41.

7. Бурляй А.П. Роль особистих підсобних господарств населення в організації селянських садівницьких ферм в Україні // Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: Кол. монографія у двох томах. – К.: ІАЕ, 2001. – Т.1 – С. 757-760.

8. Бурляй А.П. Джерела інвестицій селянських садівницьких ферм України. // Економіка України: сучасні проблеми капіталотворення та напрями інтеграції в світове господарство: Зб. доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. 21 – 22 грудня 2001р. м. Умань. – Умань, 2002. – С. 25 – 28.

9. Бурляй А.П. Формування ринків збуту садівницької продукції // „Сучасна аграрна наука: напрями досліджень, стан і перспективи” / Зб. матеріалів четвертої міжвузівської науково-практичної конференції аспірантів 5-7 квітня 2004 р. м. Вінниця. – Вінниця, 2004. – С. 91 – 94.

АНОТАЦІЯ

Бурляй А.П. Організація та ефективність функціонування садівницьких фермерських господарств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами. – Європейський університет, Київ, 2006.

У дисертації досліджено проблеми організації та ефективного функціонування садівницьких фермерських господарств. Удосконалено теоретичну суть, особливості організації та показники ефективності функціонування садівницьких фермерських господарств. Визначено основні організаційно-економічні чинники розвитку і підвищення ефективності функціонування садівницьких ферм.

Запропоновано модель типового садівницького фермерського господарства та обґрунтовано його породно-сортний склад багаторічних насаджень залежно від цільового призначення продукції. Розроблено пропозиції щодо джерел інвестицій на створення садівницької ферми та виділено форми агропромислової інтеграції з урахуванням моделі „зацікавлених сторін”. Удосконалено шляхи державного протекціонізму розвитку садівницьких фермерських господарств України.

Ключові слова: родинне фермерське господарство, садівництво, багаторічні насадження, ефективність, спеціалізація, організація.

АННОТАЦИЯ

Бурляй А.П. Организация и эффективность функционирования садоводческих хозяйств. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 – экономика, организация и управление предприятиями. – Европейский университет, Киев, 2006.

Диссертационная работа посвящена теоретическим и научно-практическим проблемам организации и эффективного функционирования садоводческих фермерских хозяйств в Украине.

Актуальность исследований обусловлена высокой продовольственной ценностью плодов и ягод, наличием в Украине емкого потребительского рынка, благоприятных условий для выращивания плодовых культур.

В диссертации обобщена теоретическая сущность организации производства и определены наиболее характерные ее особенности, раскрыты организационно-экономические основы формирования фермерских хозяйств в Украине и, в частности, создание садоводческих фермерских хозяйств. Теоретически обобщены и отмечены особенности методики определения экономической эффективности деятельности садоводческих фермерских хозяйств, проработаны методические подходы к выполнению исследований по вопросам организации и экономической эффективности функционирования садоводческих фермерских хозяйств Украины.

В результате исследований определены: тенденции развития садоводческих фермерских хозяйств, их зональное размещение, типы садоводческих фермерских хозяйств по их производственной специализации, источники и эффективность инвестиций в создание плодовых и ягодных насаждений, эффективность производственной деятельности садоводческих фермерских хозяйств областей Правобережной Лесостепи.

На основании обширного аналитического материала установлено, что в современных условиях в большинстве сельскохозяйственных предприятий исследуемого региона садоводство из высокоразвитой отрасли превратилось в низкорентабельную или убыточную. Снижаются объемы производства плодоягодной продукции, стремительно сокращаются площади насаждений, до критического уровня снизились темпы воспроизводства многолетних насаждений.

Одним из путей выхода данной отрасли из кризиса является создание садоводческих фермерских хозяйств – организационных структур, которые преобладают в большинстве развитых стран с рыночной экономикой. Необходимо отметить низкие темпы создания садоводческих ферм в областях Правобережной Лесостепи, что связано с высоким уровнем их капиталоемкости.

Главными источниками финансирования инвестиций для организации садоводческих фермерских хозяйств выделены: внутрихозяйственные накопления фермеров, отраслевой амортизационный фонд, государственная поддержка развития садоводства и фермерских хозяйств, привлечение иностранного капитала, кредиты коммерческих банков.

Прибыльность садоводческих фермерских хозяйств в большей степени зависит от выбора канала реализации плодоягодной продукции. Установлено, что на сегодняшний день основными каналами сбыта являются рынок и плодоперерабатывающие предприятия, но в ближайшей перспективе ожидаются существенные изменения в организации торговли: создание сети фирменной (магазины, ларьки, палатки) и оптовой торговли, аукционов, супермаркетов, сбытовых кооперативов и освоение внешних рынков.

Дальнейшее развитие садоводческих ферм в регионе определяется усовершенствованием форм агропромышленной интеграции, среди которых важное место отводится созданию перерабатывающих мощностей, плодохранилищ (холодильных установок) как в частной собственности, так и на базе кооперации, формированию цехов товарной обработки плодов и ягод, а также установлению взаимоотношений с существующими плодоперерабатывающими и совместными предприятиями (используя модель “заинтересованных сторон”).

Обосновываются составляющие природно-экономического потенциала для создания промышленного садоводства в регионе Правобережной Лесостепи, а также оптимальная производственная структура садоводческих ферм и породно-сортовой состав насаждений в зависимости от их производственной специализации. Разработана модель типичного садоводческого фермерского хозяйства с учетом региональных особенностей и предложены характеристики брендингу его продукции. Определены основные направления усовершенствования государственного протекционизма развития садоводческих фермерских хозяйств в Украине.

Ключевые слова: семейное фермерское хозяйство, садоводство, многолетние насаждения, эффективность, специализация, организация.

ANNOTATION

Burliay A.P. Organization and efficiency of horticultural farms functions. – Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of candidate of economic sciences in speciality 08.06.01 – economics, organization and management of enterprises. – European university, Kyiv, 2006.

Issues of organization and efficient functioning of horticultural farms are studied in the thesis. The theoretical nature of horticultural farms functioning, peculiarities of their organization and indices of efficiency are specified. The main factors of organizational economic development and raising of the efficiency of horticultural farms functioning are defined.

The model of a typical horticultural farm is suggested, the varietal composition of long-term plantings due to the purpose of production is substantiated. Some suggestions as to the investment sources aimed at the organization of a horticultural farm are worked out. The patterns of agroindustrial integration according to the model of "interested parties" are found. The ways of state protectionist policy for the development of horticultural enterprises in Ukraine are perfected.

Key words: family farm, horticulture, long-term plantings, efficiency, specialization, organization.